

TERİM ÜRET(ME)ME SORUNU

Dilek YUMRU *

ÖZET

Bilim, insanlığa yaşamın her alanında kullanabilecek gelişmeler sunmaktadır. Bilgiyi, teknolojiyi üreten her ülke o ürünü kendi dilinde adlandırır. Bu nedenle bu ürünleri kullanmak üzere başka ülkelerden alan her ülke bu araçları, kendi dilinde karşılık bularak halka sunmalıdır. Bu noktada bilimle uğraşan, bilgi ve teknoloji üreten her kesimdeki bireyin terim üretimine katkıda bulunması gerekir. Bilim, her dilde yapılır. Terim üretimine verilecek önem ve çalışmayla Türkçe her gereksinime uygun sözcük üretebilecek güce sahiptir. Bunun için de her ülke halkına öncelikle kendi diline sahip çıkma bilinci kazandırılmalıdır. Terim üretme sorumluluğu öncelikle ülkenin tüm aydınlarına, yöneticilerine ve özellikle bilim insanlarına düşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bilim dili, terminoloji, terim

ABSTRACT

Science presents improvements which can be used by human which can be used in every field of life. Each country which produces knowledge and technology, gives a name to them in their own language. That's why each country which takes these products from other countries, has to present these products to their society in their own language. At this path every person who works in a science field must endeavour to produce terms. It's possible to do science in every language. By working on and attaching importance to producing terms in Turkish. Turkish language has the potential of creating new terms which is needed. Only with the people being aware of the power of the Turkish language and protecting it, new terms could be coined. To achieve this every person in society must gain self-consciousness for protecting his/her language. Managers, particularly scientists have the responsibility of producing new terms.

Key words: Science term, terminology, term problem

GİRİŞ

İnsanlık tarihi yüzyıllar içinde gelişmeler göstermiş, maddeye egemen olmaya başlamış, düşünce üretmiş, çevresinde var olan değerleri geliştirmiş, üretmiş ve kullanmıştır. Doğayı, çevreyi, olayları anlamaya çalışan insanoğlu her yeni keşfinde, üretiminde insanlığı bir adım öteye taşımış, insanlığa yararlı olacak nice gelişmelere öncülük etmiştir. Düşünen, sorgulayan, araştıran, merakının peşinden giden insanoğlu bulduğu her yeni cevapta başka bir noktaya yönelmiş, bu sonsuz bilme, anlama güdüsünün peşinden giderek insanlık tarihinin gelişmesini sağlamıştır.

Bu süreçte söz varlığı içinde bulunmayan birçok yeni sözcük yaratılmış ya da var olan sözcükler yeni anlamlar kazanmıştır. Bir dilin söz varlığı o dili konuşan insanlarca önce bedenini, duyu ve düşüncelerini, eylemlerini karşılayan sözcüklerle; ardından dış dünyaya ait hayvan, coğrafya, iklim ve bitki örtüsü ile ilgili sözcüklerden oluşur. Bulunan, üretilen, yapılan araç ve gereçler, yeni keşifler bu söz dağarcığına yeni sözcükler olarak eklenir. Her dil kendi coğrafyasında, halkın yaşama, insana bakışı, hissedışı ve olayları algılayışı ile sözel biçimini

* **Yazar:** dyumru@yahoo.com

bulur. O toplumun yaşamına katılan her yeni ürün, o dilin mantığına ve yapısına uygun biçimde üretilen bir sözcükle karşılanır.

Söz varlığı içerisinde (diğer sözcük ve sözcük gruplarından ayrılan) terim sözcüğü Gramer Terimleri Sözlüğü'nde (2003) şöyle tanımlanır: “Bilim, teknik, sanat, spor, zanaat gibi çeşitli uzmanlık alanlarının kavramlarına verilen sınırlı ve özel anlamdaki ad: radyo, televizyon, bilgisayar, dil bilimi, yüklem, benzeşme, övgü ağırlık, dörtgen, atardamar, yer çekimi vb.”

Zülfikar terim için, “bilimsel bir kavrama tek bir karşılığın bulunmasıdır”, der. Anlamları sabit, değişik anlamlarda kullanılmayan, karşılıkları kavramı net biçimde bildiren sözcükler olarak açıklar (1991: 20).

Tanzimattan günümüze değin terim üretiminde kaynak dilin Arapça, Batı dilleri ya da Türkçe olması gerektiğine dair görüşler ileri sürülmüştür. Cumhuriyetin kurulmasının ardından Türkçe sözcük, kök ve eklerinden yararlanılması gerektiği kararlaştırılmıştır. Türkçe terim üretiminde bugün pek çok sözcük üretilmiştir; ancak bilim ve teknolojinin hızına yetişilememektedir.

Teknolojik ürünler ve bilimsel buluşlarla ortaya çıkan; durum, varlık, nesne vb. gibi yenilikler terim üretme -adlandırma- gereksinimini doğurmuştur. Bu gereksinimin karşılanamaması, kimi kesimlerce bu durumun Türkçeden kaynaklandığı düşüncesinin dile getirilmesine yol açmıştır. Bilinçli ya da bilinçsizce “Türkçenin terim sorunu” gibi yapılan adlandırmalar doğru bir anlatım sayılamaz. Bu tanımlamaya Demir “ Türkçe ile bilim yapılamayacağı görüşü, ayrıca, hazır terim, kelime ve üslup üretimini dilin kendisinden beklediği için de tutarsızdır. Çünkü diğer diller gibi Türkçenin de kendisi, özü itibarıyla ne bir terime ne bir kelimeye ne de başka bir şeye ihtiyaç duymaktadır. Bir dille bilim üretmek ve üretilenleri aynı dili konuşan, anlayan insanlarla paylaşmak tamamıyla dili konuşanların sorunudur. Konu Türkçe olduğuna göre Türkçe terim üretmek Türkçenin değil, Türkçe konuşurlarının işidir.” biçiminde açıklar. Gerçekten de sorun Türkçede değil, kullanıcıların ilgisizliğinde aranmalıdır.

Süreç içerisinde terim üretimi çalışmaları yapılmış, pek çok sözcük kullanıma sunulmuştur ancak hem uzmanlar hem halk bu kavramları bilmemekte bu nedenle kullanmamakta hem de terimlerin çeşitliliği, tutarsızlığı yayın organlarında ve eğitimde sıkıntılara yol açmaktadır. Ders kitaplarında aynı anlama gelen farklı terimlerin kullanılması, öğretmenden öğretmene değişen terim seçimi, öğrencilerin düşünce dünyasını olumsuz etkilemekte, kitaplarda yazılan dili (ötümlü- tonlu- yumuşak, sesli-ünlü, kip-koşak vb.) anlaşılmasız kılmaktadır.

“Terimler insan zihninde çağrışım yapmak, ilgi alanında bulunan kişiler için bir ışık yakmakla yükümlüdürler. Buna terimin aydınlık olma özelliği denir. Bu özellikten yoksun terimler, insanı ezberciliğe sürükler. Bu durumda düşünme eylemi verimli olmaz. Bunun en kolay çözümü terimlerin milli dilden türetilmesidir.” (Hazırlayan: Pala, 1996:160) Terim olarak seçilen sözcük anlamayı kolaylaştırmalıdır.

Korkmaz (2001) bilim dilini şöyle tanımlar: “Bilim dili en basit tanımı ile bir dilin genel kültür dilinden az çok ayrılan, çeşitli bilim dallarının, teknik ve sanat alanlarının gerekli kıldığı söz varlığını, üslup ve anlatım özelliklerini ve terim ihtiyacını karşılayabilen bir dil demektir. Her bilim dalının dildeki genel kavramlar dışında özel kavramların karşılığı olan bir hayli terime de ihtiyacı olduğu için bilim dili bir bakıma genel *kültür dili* + *terimlerin oluşturduğu* özel bir dil olarak da tanımlanabilir.”

Köksal (1996) “Her alanda Türkçe terim kullanılması topluma ne gibi yarar sağlar sizce?” sorusuna şu yanıtı verir: “Türkçe terim kullanırsanız köylüsü, kentlisi varsılı, yoksulu anlar ve

düşünme olasılığı artar. İşin bir hokus pokus olmadığı, işin bir büyücülük olmadığı anlaşılır. Köylü, kentli, mühendis, fırıncı, kapıcı, çırak ya da sıradan insan, köyden yeni gelmiş Türk anlamaya bir başlarsa ve bütün evreni böyle görmeye başlarsa fizik, kimya da içeride, ilkokul dersleri de içeride insanlar büyüden kopup doğrudan doğruya düşünen kafalara sahip olmaya başlarlar. Bu çok çekici bir olay, buna aydınlanma deniyor. Aydınlanmanın temel direği anadiliyle konuşmaya başlamaktır.” Bu açıklama terim üretiminin, anadilinde eğitim yapmanın ne kadar önemli olduğunu gözler önüne serer. Böylece anlaşılmayan bir konunun anlaşılması bireyi düşünmeye itecek ve sorgulamaya, fikir üretmeye sevk edecektir. Bu da eğitimsiz, cahil halkın, bireyin gücünü eline almasını sağlayacak, başka kişi ya da gruplar tarafından yönlendirmesine engel olacaktır.

PROBLEM

Bugün toplumu yönlendiren, aydın kesimi oluşturan, bilim insanı sıfatıyla görüş bildiren birbirinden farklı düşüncelere sahip iki farklı kutuptan söz etmek mümkündür. Bugünkü koşullar ve eğitimimiz, birbirine neredeyse tamamen zıt görüşlere sahip aydın, yönetici, politikacı, bilim insanı üretmektedir. Türkçenin yaşamın her alanda geliştirilmesi ve üstün tutulmasını düşünenler olduğu kadar aynı süreci İngilizce (ya da herhangi başka bir yabancı dil) için düşünenler ve dileyenler bulunmaktadır. Bu çalışmanın konusu da eğitimde, kültürde ve dildeki yabancılaşmanın sonucu olarak bilim dilinin gelişmesinde –terim üretiminde- hangi dilin öne çıkması gerektiği olacaktır.

AMAÇ

Günümüzde her alanda çok hızlı bir bilgi üretimi ve akışı söz konusudur. İletişimin, ulaşımın hızı ile ekonomik gücü olan, bilgi üreten ülkeler, diğer ulusların dil ve kültürlerini etkilemektedir. Bu etkiyi önlemler olarak kontrol altında tutmak isteyen uluslar olduğu gibi, bu etkiye karşı hiçbir savunma geliştiremeyen uluslar da söz konusudur. Türkiye geliştirmekte olan bir ülke olarak bu tür olumsuz etkilere karşı bir savunma kalkını henüz tam anlamıyla oluşturamamıştır. Bu durumdan olumsuz biçimde en çok Türkçe etkilenmektedir. Dilin toplum yaşamındaki önemi düşünüldüğünde dilin, bilim ve kültür dili olarak geliştirilmesine dikkat etmek gerektiği anlaşılacaktır. O nedenle dilin bilgi üretmede gereksinimi olan terim üretiminde özel bir çaba gösterilmelidir. Bilim dilinin Türkçe olmasını sağlayan terim üretimi, bu hızlı gelişime Türkçenin ayak uydurmasını ve gelecekte varoluşunu sağlayacaktır.

SINIRLILIKLAR

Konu, içerik olarak yabancı dille eğitim, eğitim politikaları, dilin önemi ve kültür üzerindeki etkisi gibi çok geniş konuları da ele almayı gerektirmektedir. Ancak konu sadece terim üretimi ile sınırlandırılmaya çalışılmıştır. Bu konulara kısaca değinilerek asıl konudan uzaklaşmaktan kaçınılmıştır. Aynı zamanda bu yazının seslendiği kitle, günlük yaşam içerisinde dilini tüm güzellikleriyle kullanan halk değil; tamamen sanat, bilim, kültür alanında üreten, düşünen, çalışan, eğitilmiş, yabancı dil bilen kitlelerdir.

YÖNTEM

Araştırma, betimsel bir nitelik taşımaktadır.

BULGULAR

Bu bölümdeki başlıklar ilgili alanyazın (literatür) ışığında tartışılacaktır.

1. Terim Sorunu

Hiçbir dil, diğer bir dilden üstün ya da aşağı değildir. Dillerin ilkel, gelişmiş ya da gelişmemiş dil olarak adlandırılma yanılığı 19. yüzyılda bile sürdürülmüş olsa da bugün dilbilimdeki gelişmeler bu savı çürütmüştür. (Crystal: 1995: 6) Her dil, kullanıcılarının gereksinimlerini karşılayacak biçimde var olmuştur.

Yeni ürünleri, buluşları karşılayan sözcüklerin bulunmaması bir dilin yetersizliğini göstermez. Dil, oluşumu sürecinde kültürel, toplumsal ve fiziksel-ruhsal evrenine uygun biçimde zaten bir gelişim geçirmiştir. Duygu ve düşüncelerini anlatmaya yarayan söz varlığını her dil, doğal gelişimi içerisinde oluşturmuştur. İnsan eliyle üretilen, bulunan her yenilik yine bir insan tarafından adlandırılmak durumundadır. Bu nedenle bilgi üreten ya da araştıran her birey, buluşuna özel bir çabayla uygun bir sözcükle karşılık bulmalıdır. Akarsu (2001: 22), bu konunun bir milletin varlığını sürdürebilmesi için ne kadar önemli olduğunu “Dil gelişmeyince düşüncenin gelişmesi de durur. Dünyayla bağlantı kuran dilin gelişmesi engellenmişse, bir ulusun düşünmeye dayanan felsefe alanında, dolayısıyla bilim alanında başarı ortaya koyamayacağı da açıktır.” sözleriyle açıklar.

Bilgi üretmeyen toplum dışarıdan gelecek olan yeniliklere, gelişmelere hazırlıksızdır. Yenilikler ve gelişmeler, ülke sınırlarından içeri kendi dilinden bir karşılık üretmeye fırsat vermeden, denetimsiz girebilmektedir. Ülkemize giren bütün ürünlerin halka sunumu sürecinde yabancı adlara Türkçe karşılık bulunmalıdır. Bu konuda, ürün kullanıma sunulmadan, toplumun her bireyinin ortak bir duyarlılık göstermesi gerekir. Sistemli olarak kurumsal çalışmaların yanında bireysel çabalara, katkılara ve terim önerilerine gereksinim vardır. Bunun için tıpkı Fransa, Almanya, Macaristan, Polonya gibi ülkelerin uyguladıkları gibi dil gümrüğü uygulamasıyla bu denetimsiz süreç sonlandırılabilir.

Ülkemizde bilim insanlarımız o kadar yoğundurlar ki sözcük üretme, Türkçeyi koruma ve geliştirme sorumluluğunu kendilerinde hissetmemektedirler. Bu görev sadece Türk Dil Kurumuna aitmiş gibi algılanmakta ve her alanda yapılacak terim çalışmasını Kurumdan beklemektedirler. Halbuki Türk Dil Kurumunun Türkçeye ait donanımının yanında terim üretilen bilim dalında bilgi sahibi olan bilim insanlarına gereksinim vardır. Alanın uzmanı kişilerle ortak yapılacak bir çalışmayla doğru ve uygun terimler üretmek mümkün olur. Birçok bilim insanı Kurumla ortak bir çalışma yürüterek ya da yürütmeden terimler üretilip bunları yayımlarında ayrıç içinde orijinallerini vererek kullanıma sunar. Böylece o terimi dile kazandırma yolunu açar. Bugün TÜBA kapsamında Türk Dil Kurumu ve çeşitli bilim dallarınca oluşturulan heyetlerle terim üretme çalışmalarının yapılması sevindirici bir gelişmedir.

Türkçe terim üretimine gösterilen duyarsızlığın altında yatan anlayışlar çeşitlilik gösterir:

- Bilim yapmaktan dille ilgili terimsel çalışmaya zaman yoktur.
- Böyle bir çalışma gereksizdir.
- Bilim ortak sözcüklerle, evrensel kavramlarla, terimlerle yapılmalıdır.
- Türkçe terim azdır. Türkçe yetersizdir.
- Türkçe yazılan, Türkçe terimlerle dolu bilgiler dünyaca görmezden gelinecektir.
- Türkçe evrensel bir dil değildir.
- Bilim dili İngilizcedir.
- Önemli olan bilgidir; hangi dil ya da sözcük kullanıldığının önemi yoktur.
- Öğrencilerin gelişmeleri dünyayla aynı anda yakından izlemeleri için, terim üretmek yerine, bilgileri İngilizce kaynaklardan edinmeleri sağlanmalıdır.
- Bilimsel kaynakları çevirmenler çevirmelidir.

- Öğrencilere Türkçe kaynak kitap vermek yerine yabancı kaynaklara yönlendirmek daha doğrudur. Böylece o dili daha çabuk öğreneceklerdir.
- Halk ağzında kullanılan sözcüklerden bilimsel alanlarda yararlanılamaz.

Kısaca sıralanan bu görüşler gerçekten de terim üretimini ve dilin gelişimini sıkıntıya sokmaktadır. Eğitimli olmasına rağmen dil bilincinden uzak bireyler buldukları konularda tıkanmaya neden olmaktadır. Eğitimsiz bireylerin çoğu; eğitimli, uzman kişileri anlamak ve teknolojik araçları anlayabileceği dilde kullanmak isteyecekleri bir gerçektir.

2. Zaman Sorunu

Bir bilim insanının ülkesine, halkına yapacağı en büyük hizmetlerden biri diline terim üretimiyle yapacağı katkıdır. İnsanlığa yararlı olma amacı, dilini ihmal etmeyi gerektirmez. Yabancı sözcükler nedeniyle yaşanan sıkıntılar, aksaklıklar düşünüldüğünde bu durumun para ve zaman kaybına neden olduğu görülür.

Zaman, bugün gelişmiş ülkelerin gerisinde kalmış bir ülke için çok önemli bir unsurdur. Türkçe okuyarak kolaylıkla anlayacağı bir kitabı, yabancı dilde okumak hem zaman kullanımı hem de tam öğrenme açısından ne kadar yararlıdır? Bugün üniversitelerde okuyan öğrencilere dayatılan yabancı kaynaklardan yararlanma zorunluluğu, öğrencileri anadilinde okuyup anlayacağı hızlı sürecin içinden çıkarıp ağır, başka bir dilde yazılmış bilimsel yazıları okuyup eksik öğrenmesine yol açar. Alanla ilgili en önemli temel kitaplar, alanın uzmanlarının Türkçeye çevrilse öğrencilerin okuma anlama ve bilgi üretme süreçleri hızlanacaktır.

Yabancı dille eğitim yapan üniversitelerde ya da pek çok bölümde, hazırlık sınıflarında bir yıl İngilizce eğitimi verilerek uzmanlık alanlarıyla ilgili bilimsel kitapları, yazıları okuyacakları bir alt yapı öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. İngilizce temel oluşturmaya yarayan bu bir yıllık süre lise eğitiminde verilememektedir. Ortaöğretimdeki dil öğretimi iyileştirilmek yerine, öğrencilerin bir yılı daha alınarak büyük bir zaman kaybı yaşanmakta ve ülkeye, ailelere maddi bir yük getirmektedir. Mesleki yabancı dil öğretimi dört yıllık meslek edinimi sürecinde rahatlıkla öğrenciye kazandırılabilirken hazırlık sınıfı konarak ve yabancı dille eğitim yaparak zaman ve verim kaybına yol açılmaktadır.

3. Çeviri Sorunu

Bilim dallarının temel sayılacak kaynak yapıtlarının çevirisi daha çok çevirmenlere, yayınevlerine bırakılmaktadır. Alan bilgisine sahip olmayan bir çevirmen bu yapıtları doğru biçimde çeviremeyebilir. Yabancı dilde yazılmış kitapları Türkçeye çevirmek demek, doğallığıyla terim üretmek demektir. Bu çeviriyi en iyi yapacak olanlar, o alanın uzmanlarıdır. Bu nedenle kaynak yapıtların çevirilerinin çoğalması, alanla ilgili terimlerin de çoğalması demektir. Bu, konuların, bilgilerin daha kolay anlaşılması ve bilginin daha çok insana ulaşması anlamına gelmektedir. Üniversitedeki öğretim elemanlarının öğrencilerine Türkçe ders notları, Türkçe kaynak kitaplar vermelidirler. Aynı zamanda Türkçe kaynak kitaplarda kullanılan yabancı terim kullanımının da öğrencinin konuyu anlamasını zorlaştırdığına dikkat çekmek gerekir. Türkçe karşılığı olmayan, zihinde çağrışım yapmayan yabancı terimleri ezberlemek zorunda kalan öğrenci, öğrenmeyi tam anlamıyla gerçekleştirememektedir. Bunun yanında çevirilerde benimsenmiş aynı terimin kullanılarak ortak bir tutum sergilenmesi kavram karmaşasını engelleyecektir.

4. Yabancı Sözcük Sorunu

Üniversiteye gelen öğrencilerin yabancı sözcük bilgisi üniversiteye girdiği andan itibaren artmaktadır. Çünkü öğrenim görmek için girdiği bölümde mesleğiyle ilgili alanyazınla (literatür) tanışmaktadır. Alanyazında çoğunluğu yabancı terimle dolu olan bir dil evrenine

girdiğinde zorlanmakta, anlama hızı düşmekte; anlamadan ezberleyerek öğrenme sürecine girmektedir. Halbuki üniversite, bireyi eleştirel düşünmeye, sorgulamaya hazırlamalı ve yaratıcı düşünme alışkanlığı kazandırmalıdır.

Bölümlerinde meslek eğitimine başlayan öğrencilerin hiçbir alt yapı edinmeden alanyazını orijinal yapıtlardan izlemesi, dünyayı yakından takip etmesi, gelişmiş, ileri ülkelerde bile ne kadar mümkün olabilmektedir? Öğrencinin öncelikli gereksinimi alanıyla ilgili birikim edinmektir. Dil bilen, dilini geliştirmek isteyen zaten alanyazınla ilgili yabancı kaynakları genel ağdan(internet) ve yayın organlarından izleyerek öğrenecektir. Bilim dallarında kullanılan yabancı sözcüklerin Türkçesinin neden üretilmediği ve üretilmiş olanların da neden kullanılmadığı sorularına gerçek anlamda kabul edilebilir bir yanıt verilemez. Bilim dallarındaki dilde görülen yabancılaşmanın sorumlusu öğrenciler değildir.

Dille ilgili tartışmalarda genellikle gençlerin dili kötü kullandığı ve yabancı kültürlerle özindikleri için eleştirildikleri sıkça dile getirilmektedir. Ancak bu haksız değerlendirmeye şu soruları sormak gerekir: Öğrencilere, gençlere yetişkinlerce daha iyi, daha güzel bir dil evreni mi sunulmuştur? Gençlere yetişkinler olarak güzel dil kullanımıyla, doğru Türkçeyle yayın yapan televizyon veya radyo ya da basın aracılığıyla, eğitimle bir dil duyarlılığı verilebilmiş midir? Yetişkinlerin sahip olmadığı özellikler neden gençlerden beklenmektedir? Çoğu yetişkinin yönlendirmesiyle gençlerimiz kendi dilinin yetersiz, önemsiz olduğunu öğrenmemiş midir? Aile ya da büyüklerinin yönlendirmesiyle yabancı dille eğitim yapılan okullara gönderilmemişler midir? Burada görülmesi gereken gençlerden çok yetişkinlerin bir dil duyarlılığıyla davranması, dili kullanan tüm alanlarda Türkçenin korunmasının ciddi bir iş olarak ele alınması gerektiğidir. Ancak yetişkinlerin bugün dil duyarlılığıyla Türkçe eğitim, Türkçe yayın, Türkçe kaynak ve Türkçe bilim ile sağlayacağı bir ortamda yabancı sözcük kullanımı azalacak, gençlerimiz rahat bir nefes alabilecektir.

Melih Cevdet Anday bu gerçeği, yabancı dille elde edilen bilgi anadiline mal edilmedikçe, o dilin konuşulduğu ülkede gerçek bir ilerleme, bir kalkınma gerçekleştirilemez, diyerek açıklar. Akalın, hiçbir dilin saf olmadığını, ancak dildeki yabancı sözcüklerin belli bir oranda dilde bulunması gerektiğini belirtir. Atmaca (2004) “Bir yabancı sözcük ya da terim neden bilimseldir de tüm anlamı verebilen bir yerli sözcük bilimsel sayılmamaktadır?” diye haklı olarak sorar. Bu tümceleri ‘abdomen, aerofaji, anemi ‘gibi sözcüklerin ‘karın, hava, yutma, kansızlık’ sözcüklerinden neden daha bilimsel olduklarını anlayamadığını belirtir. Gerçekten de bunun yanıtını bilinçaltında gizli olan aşağılık duygusunda aramak gerekir. Atmaca’ya göre bilimsel yayınlarda dili, anlatımı karışık, yabancı sözcük ve terimlerle dolu yazıların sık görülmesinin bir diğer temel nedeni özerk düşünme ve öğrenme yetisinin çocukluktan başlayarak baskılanmasıdır.

5. Bilim Dili Sorunu

Ülkemizde düşünülenin aksine tüm dünyada bilim İngilizce yapılmamaktadır. İngilizce bilim dilidir, anlayışı tamamen yanlıştır. Her ülke kendi dilinde bilim yapmakta, kendi dilini geliştirmeye özen göstermektedir. Sadece Afrika ülkeleri gibi sömürge olan, geri kalmış ülkelerde eğitim dili yabancı dilde olduğu için kendi dillerinde terimleri yoktur, geliştirilememiştir. Yabancı bir dilin egemenliği, anadilde terim türetimini engellemektedir. Ergenç (2001) “Hiçbir dil dizgesi, doğasından bilim dili değildir. Bir dilin bilim dili olmasının ön koşulu, o dilin konulduğu toplumda bilim üretiminin var olmasıdır. Bilim dili sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik alt yapıya bağlı olarak, toplumdaki eğitim sürecinin yönlendirmesiyle ortaya çıkan bilimsel ürünler çerçevesinde oluşur ve gelişir. Bu durum bilim üretimiyle bilim dilinin kavramları arasındaki koşutluğu da beraberinde getirir. Bilimin evrenselliği yalnızca

kavram boyutundadır. Bilim üreten her toplum, bu evrensel kavramları karşılayacak terimleri kendi türetebilir.”

Ülker (2003) terim çalışmaları ve gelinen noktayı şu sözlerle açıklar: “Türk Dil Kurumunun terim sözlükleri kırklı yıllarda basılmaya başlanmıştır 1963-1983 yılları arasında çok sayıda terim sözlüğü yayımlanmıştır. Bu sözlüklerin Türkçe terim varlığı 80.000’e yakındır. Dolayısıyla dilimiz artık bir bilim dili olmuştur. Ne var ki bu bilim dili oluşturmakta gösterilen başarı yaygınlaştırmakta gösterilmemiş, özellikle fen bilimlerinde Türkçe terimler yükseköğretimden büyük ölçüde dışlanmıştır.”

Yabancı sözcüklerin Türkçe karşılığının olması, Türkçesinin kullanılacağı ya da itibar edileceği anlamına ne yazık ki gelmemektedir. Bugün özellikle sosyal bilimlerde birçok dalda alanyazını oluşturan sözcükler Türkçedir. Fen bilimleri alanında yabancı sözcüklerin daha ağırlık kazandığı görülür. Bugün doğada var olan bitki, hayvan, coğrafya, sağlık gibi alanlarda söz varlığında pek çok sözcük kullanılmaktadır. Ancak bu sözcükler yerine yabancıları öğretilmekte ve kullanılmaktadır. Hatta kimi sözcüklerin Türkçelerini bilim adamları bile bilmemektedir.

Özellikle tıp ve fen bilimlerinde evrensel kavramların kullanılması gerektiğine dair görüşler kimi bilim insanlarınca savunulmaktadır. Evrensellik, terim olarak İngilizce ya da Latince dillerinden yararlanmak ve üretilen bilgilerin tüm dünyanın anlayacağı bir ortak dilde (İngilizce) yayımlamak olarak kabul görmektedir. Bu görüşler her gelişmiş ülkede geçerli anlayış değildir; ancak ülkemizde böyle algılanmaktadır.

Bilim her ülkenin kendi dilinde yapılmalıdır. Tüm dünyaya yayılması istenen bilgi her zaman o ülkelerin diline çevrilebilir; yayımlanabilir. Kaliteli, özgün ve önemli bulunan her çalışma hangi dilde yazılırsa yazılısın tüm dünyaya ulaşacak, çevirisi yapılacaktır.

6. Bilim İnsanı Sorumluluğu

Bilim insanları diline katkı sağlama görevini görmezden gelmemektedirler. Dil bilinci oluşmamış; ancak yetki sahibi oldukları alanlarda, kararlar veren kimi akademisyenler, anadiliyle eğitimin karşısında, Türkçe terim üretimini gereksizliğini ya da Türkçe bilim yapılamayacağını savunabilmektedirler. Öğretmenlik, nitelikli insan üretimini sağlayan önemli bir meslektir. Eğitim sisteminin, kurumlarının başarısı öğretmene bağlıdır. Hiçbir kurum, kurum çalışanlarının kalitesinden daha fazla bir ürün veremez (Kavcar, 2008). Kendi kültüründen, dilinden yana karar almaları gerekirken başka bir dilden yana kararlara imza atan yetkililerle Türkçenin bilim dili olarak gelişmesine olanak yoktur. Keleş (2001) benzer görüşünü “Türkçeleştirme sorumluluğu herkesten önce bilimciye düşer. Bu yapılmaksızın özgün düşünce üretimini artırmaya olanak bulunamaz.” biçiminde açıklar.

7. Yayın Sorunu

Üniversitelerde bilimsel araştırmalar yayımlanarak insanlığa sunulur. Bu bilgiler, kitap ya da makale biçiminde bilim dünyasına açıklanır. Yükseköğretim Kurulunca, bir makale İngilizce yazıldığında yüksek bir puanla değerlendirilirken, aynı makaleye Türkçe yazıldığında düşük bir puan verilmektedir. Aynı şekilde uluslar arası indekste yer alan bir dergide İngilizce yayımlanan bir makale, Türkçe bir dergide yayımlandığında daha düşük bir puan almaktadır. YÖK gibi bir kurumun başında bu kararları alan bilim insanları bilimle uğraşan kişileri yabancı dilde yayın yapmaya zorlamaktadırlar. Kendi dilini diğer dillerden üstün tutmayan bir anlayışın kendi kültürüne ve ülke çıkarlarına hizmet etmeyeceği açıktır. Fransa gibi dil kanunu çıkaran ülkelerin özenle üzerinde durduğu noktalardan biri kendi dilinde yayın, toplantı ve konuşma yapmaktır. Yazılan tezlerin başka bir dilde değil, sadece o ülkenin dilinde yazılması

kanunlarla desteklenmiştir. Bizim ülkemizde ise durum tam tersidir. Ülkemizde kendi kültürümüze ait bir bilimsel çalışma yabancı dilde yayımlanmakta, yerli okur eğer o dili bilmiyorsa bu bilgiden mahrum kalabilmektedir. Bilimsel tezler, makaleler, araştırmalar yabancı dilde yazılınca bu bilgilere gereksinim duyan okur kendi ülkesinde yapılmış çalışmayı Türkçeye çevirtmek zorunda kalmaktadır. Aynı şekilde ilgisini çeken bir konferansı dinlemeye giden birey, yabancı terimlerle dolu konuşmayı anlayamadan çıkabilmektedir.

8. Yabancı Dille Eğitim Sorunu

Halkın anadili ile anlama ve düşünme yeteneklerini sekteye uğratan, bireye kendi anadilinin yetersiz olduğu bilgisini veren yabancı dille eğitim, genel anlamda toplumu olumsuz yönde etkileyen bir uygulamadır. Sadece sömürge ülkelerde görülen yabancı dille eğitim, bağımsız bir ülkede ancak büyük bir aşağılık duygusu, başka kültürleri yüceltme ve tamamen yanlış bir mantık yürütmenin sonucu olabilir.

Yabancı dille eğitimde eğitim kalitesinin artacağı görüşü yaygındır; ancak bu gerçekleri yansıtan bir saptama değildir. Aynı şekilde yabancı dille eğitim yapıldığı takdirde diğer ülkelere her alanda yetişileceği fikri de yanlıştır. Bu düşünceler doğru olsaydı, bugün Afrika ülkelerinin yabancı dilde yaptığı eğitimle dünya ülkeleriyle yarışacak duruma gelmesi beklenirdi. Ancak durum tam tersidir. Anadilinden başka bir dille eğitim yapan hiçbir ülke bu atılımı gerçekleştirememiştir. Tam tersine ilerlemek yerine geriledikleri ve kültür, düşünce dünyalarının sekteye uğradığı görülmektedir.

Alptekin (2003) Türkiye’de Boğaziçi Üniversitesi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi dışında yabancı dille eğitim yapılmadığını, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda çift dilli eğitim yapıldığını savunur. Alptekin’e göre üniversitedeki yabancı dille eğitimin de anadilini iyi öğrenmiş öğrencilere belli bir yaştan sonra uygulanmasının bir sakıncası yoktur. Hatta çift dilli eğitimden geçen öğrencilerin tek dilli yetişen çocuklara göre dilsel ve bilişsel yeteneklerinin arttığını ileri sürer. Bu nedenle Alptekin (2009) İTÜ Senatosunun eğitim dilini İngilizceye çevirme kararını olumlu karşılar. Kavcar (2009) ise bu kararı öğrenci değişim programı çerçevesinde yurtdışından gelecek öğrenci sayısının artırılması için tarihsel çizgiden sapılmaması ve asıl Türk öğrencilerin gereksinimlerine odaklanılması gerektiğini savunur.

Bu görüşlere katılmak iki dilli eğitimin yararlı olduğunu düşünmek bu çizilen olumlu tabloya rağmen pek mümkün değildir. Bugün üniversite seviyesindeki öğrencilerin bile yabancı dille eğitimden dolayı anlama, düşünme ve yaratıcılık yetenekleri gerilemiştir.

Yabancı dille eğitimin ülkeye getireceği yarardan çok ülkeye zarar vermektedir. Duygu ve düşüncelerini anadiline hakim olan ve anadilini çok iyi bilen bireyler doğru anlama, düşünme yetisi gösterebilir.

Yabancı dille eğitim yapılması, oldukça pahalı olan yabancı yayınların satın alınması, ülke ve birey ekonomisine ağır bir yük oluşturur. Öğrencinin anadilinde okuyacağı kitaba ayıracağı zamanla yabancı dilde okuyacağı kitaba ayıracağı zaman aynı değildir.

Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi, Dilbilim Bölümünde yapılan bir araştırmada yabancı dille eğitimin öğrencilerin anlama ve anlatma yeteneklerinin gerilettiğini uygulamalı bir çalışmayla 2003 yılında kanıtlamışlardır. Buna benzer çalışmalar çoğaltılarak yabancı dille eğitimin ülkeye ve bireye verdiği zararlar gözler önüne serilerek gerekli önlemler alınabilir; kamuoyu doğru yönlendirilebilir.

SONUÇ

Bu çalışmada Türkçe terimlerin kendiliğinden oluşmayacağı, bireylerin verdiği özel bir çaba ile tek tek sözcük üretimiyle ancak var olabileceği aktarılmaya çalışılmıştır. Bilgi ve teknoloji üretemeyen ülkeler, üreten ülkelerin bulgularını yabancı terimleriyle dile alır. Bu denetimsiz ve hazırlıksız gelişen süreçte dildeki yabancılaşmanın önüne geçilmesi olanaksızlaşır. Bilim ve teknolojideki hızla doğru orantılı olarak bu yabancı sözcük girişine önlem alınmadıkça, yeni yabancı terimlerin dile girmesi devam edecektir. Bu da tıpkı Osmanlı Türkçesindeki gibi kavramların çoğunun yabancı sözcüklerle dolu olduğu sadece yüklemelerin, eylemsilerin Türkçe olduğu tümceler demektir.

Bilimsel ve teknolojik her alandaki gelişmelere Türkçe terim üretmedikçe yabancı sözcükleri kullanmada zorlanmalar görüleceği açıktır. Bu nedenle Türkçe bilim yapılamaz noktasına pek çok insan gelecektir. Türkçe bilim yapılabilir; ancak öncelikle bunun için yabancı terimlerin yerine Türkçelerinin bulunması ve dile yerleştirilmesi gerekir. Bugün Türkçesi var olan pek çok terimden bilim insanları habersizdir ya da Türkçesini kullanmayı tercih etmemektedir. Türkçe terim çalışmaları dil duyarlılığına sahip birçok bilim insanınca yapılmaktadır. Ancak bu çalışmalar yetersiz kalmakta ve sadece belli bir kesim tarafından önemsenmektedir. Üretilen terimlerin kullanılması, yayınlarda geçmesi, kabul görmesi sayesinde terim dile mal olacaktır. Bunun için de gereken desteği ve duyarlılığı tüm bilim çevresinin göstermesi gerekmektedir. Türkçe, sözcük üretiminde sıkıntı yaşamayacak, binlerce sözcük üretecek güçte bir dildir. Bilim dilinin Türkçe olması ancak ve ancak bilim ve teknolojiyle uğraşan insanların terim üretmesi ve yayınlarında kullanmasıyla mümkün olacaktır.

ÖNERİLER

Bu konuda öneriler maddeler halinde aşağıya sıralanmıştır:

1. Anadili konuşucularına bir dil bilinci kazandırmak eğitimin her aşamasında önemle üzerinde durulması gereken bir nokta olmalıdır. Anadilinin önemini kavramak, korumak ve sahip çıkmak gerektiğini, Türkçe sözcük kullanma duyarlılığını kazandırmak çok önemlidir.
2. Öğretmen, yönetici, bilim insanı vb. her alanda çalışan her birey dil bilinci konusunda duyarlı davranarak çevresine doğru örnek olmalı, doğru kararlara imza atmalıdır.
3. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda, YÖK'e bağlı üniversitelerde anadiliyle eğitime kesinlikle dönülmelidir. Yabancı dille eğitim yapan okullarda anadiliyle eğitime dönüş çalışmaları başlatılmalıdır.
4. Anadiliyle eğitim konusunda gereken yasal düzenlemeler yapılmalı, Meclisten geçirilmelidir.
5. Bir dil kanunu çıkartılarak Türkçe korunmaya alınmalıdır.
6. Eğitim kurumlarında ders kitapları, ders kaynakları yabancı kaynaklarla oluşturulmadan bu önemli, temel kaynakların çevrilerek ve bilim insanlarınınca Türkçe ders notları yazılarak her alanla ilgili öğrencilerin gereksinmelerini karşılayan bir kaynak oluşumu sürecine hız verilmelidir.
7. Terim karmaşası sorununu önlemek üzere aydınların, sanatçıların, bilim insanlarının ortak tutum sergilemeleri ve aynı kavram için farklı terimler kullanmak yerine benimsenmesi için seçilen terimi kullanmaları gerekmektedir. Aynı şekilde yayımlanacak kitaplarda da ortak terim kullanımına dikkat edilmelidir.
8. Kaynak kitaplar alanın uzmanlarınca çevrildiğinde alanla ilgili bir terim üretimi de söz konusu olacaktır. Böylece var olan terimler öğretmenlerce kullanılacak, öğrencinin bilgisine sunulacak, yeni oluşturulan terimler de bilim ortamında anılarak yeni terimlerin kullanılıp tanıtılmasına olanak sağlanacaktır. Bunun için öncelikle terimin benimsenmesi ve kabul görmesi gerekmektedir.

9. Üretilen terimlerle ilgili yazım kuralları belirlenerek ortak bir tutum sağlanmalıdır.
10. Tüm bilim, sanat, teknik vb. alanlarda terim sözlükleri oluşturularak yayımlanacak; böylece derslerde, yayınlarda, konferanslarda, ders kitaplarında bu terimler kullanılarak yaygınlaşması sağlanabilecektir.
11. Türkçe terimlerin kullanımı sadece ders kitaplarında değil, tez jürilerinde, seçici kurullarda, toplantılarda, yayınlarda her alanda desteklenmeli, ortak tutumun korunması sağlanmalıdır.
12. Akademik yükseltme ölçütlerinin değiştirilerek İngilizce bilgisinin ölçülmesi yerine Türkçe kullanım becerisinin ön plana çıkartılması, Türkçe yayımlanmış makalelere daha yüksek puanlama uygulamasıyla Türkçe yayın yapmanın özendirilmesi gerekmektedir.
13. Bilim insanlarına uluslararası dergilerde yayın yapma zorunluluğunun yerini, aynı kalitede dergiler oluşturarak Türkçe ulusal indekste yüksek puanla değerlendirilecek bilimsel yayın yapabilecekleri ortamlar yaratılmalıdır.
14. Halkımıza dil bilinci kazandırmak üzere eğitimler verilmeli, yayınlar yapılmalı, Türkçe duyarlılığına sahip yöneticilere görev verilmelidir. Türkçeye zarar verecek uygulamalara imza atanların yetkileri ellerinden alınmalıdır.
15. Terim üretimiyle ilişkili olarak her birimde kurullar oluşturulmalı, Türk Dil Kurumundan alınan destekle dil ve alan uzmanlarından oluşan kurullar düzenli olarak toplanmalıdır.
16. Ulusal tüm toplantılar, bilgi şölenleri, jüriler Türkçe yapılmalıdır. Uluslararası toplantılarda kullanılan dil zorunlu durumlarda Türkçe çeviri olmak kaydıyla yabancı dilde gerçekleşmelidir.

KAYNAKLAR

Akalın,Ş.H., www.dilimiz.com/makaleler/trsorunlari.htm

Akarsu, B. Dil, Dil- Düşünme-Dünya İlişkisi, Bilim ve Ütopya, 2001: 2: 22-25.

Alptekin, C. (2003) “Türkiye’de yabancı dille eğitim var mı?” Çağdaşlaşma ve Kültür, Hacettepe Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Alptekin,C. (2009) İki dillilik, üniversite, Cumhuriyet Gazetesi, Bilim ve Teknik eki, 24 Nisan 2009

Crystal, D. (1995) Die Cambridge Enzyklopadie der Sprache. Frankfurt/ NewYork. Campus.

Demir, N. Yayın Dili, http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/demir_yayin_dili.pdf

Ergenç, İ. (2001) Bilim dili ve anadili, Bilim ve Ütopya 2:12-13.

Kavcar, C. (2008) “Türkçenin güncel sorunları ” Çağdaş Türk Dili Dergisi (Sayı 244, s.152)

Kavcar, C.(2009) Türkçe ve İTÜ, Cumhuriyet Gazetesi, Bilim ve Teknik eki, 24 Nisan 2009

Keleş, R. (2001) “Dil, bilim ve kentbilim “ Bilim ve Ütopya,(Sayı 2:26-28).

Korkmaz, Z. (2001) “Bilim dili ve Türkçe” Türk Dili Dil ve Edebiyatı Dergisi, (S.595), TDK Yay. Ankara.

Köksal, A. (1996) “Türkçe terimler ve eğitim dili üzerine söyleşi” TÖMER Yay., Ankara.

Köksal, A. (2003) “Türkiye’nin önündeki en büyük engel: Yabancı dille öğretim” Çağdaşlaşma ve Kültür Hacettepe Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

Köksal, A. (2003) “Yabancı dili iyi öğretebilmek, orta ve yükseköğretimi nitelikli kılmak için yabancı dille eğitimden caymak zorundayız” Ulusal Eğitim Kurultayı Bildiriler, Ulusal Eğitim Derneği, sayfa.55-63.

Pala, İ. (Hazırlayan) (1996) Türkçe Kültürü, Çocuk Vakfı Yay., İstanbul.

Türk Dil Kurumu (2003) Gramer terimleri sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara.

Ülker, S. (2003) “Bilim dili ve Türkçe” Güncel Gastroenteroloji, İstanbul.

Zülfikar, H. (1991) “*Terim sorunları ve terim yapma yolları*” TDK, Ankara.